Препоръчан начин за цитиране на публикацията:

Стефанов, С. Същност и правни последици на кадуцирането на дружествени дялове и акции. // Предизвикай правото!, 2026, № 2, с. 1–29

Автор: Стефан Стефанов

Същност и правни последици на кадуцирането на дружествени дялове и акции

I. Въведение

1. Изключването на съдружници и акционери поради неизпълнение на задължението за вноска в капитала (т.нар. „кадуциране“ на дялове и акции) е институт, който е вътрешно присъщ на капиталовите дружества. Видно от чл. 260л, ал. 1 на Търговския закон (ТЗ), той е приложим и за дружествата с променлив капитал (ДПК). Макар да не се прилага често в корпоративния оборот, кадуцирането на акции и дялове има важно теоретично значение. Този правен институт улеснява изясняването на общото понятие за изключване на съдружници и акционери и осветява истината, че изключването не може да бъде механично приравнено с прекратяване на членственото правоотношение и с настъпването на промяна в персоналния състав на дружеството. Подобно понятие за изключване е приложимо само за онези корпоративни форми, при които членството няма имуществена основа. Такива са сдруженията и кооперациите. Логиката на търговските дружества обаче е съществено различна. При тях членствената позиция е принципно неотделима от своя имуществен фундамент (дружествения дял или акцията) и по правило може да бъде изгубена само поради причини, свързани с този фундамент.

2. В предходната ми статия[1] бяха изяснени логиката и съдържанието на фактическите състави по чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1 от ТЗ – като бяха аргументирано оспорени наслоените през последните три десетилетия погрешни интерпретации на тези две разпоредби. Предмет на настоящото изследване е самото правно понятие за „кадуциране“ на дружествени дялове и изясняването на правните последици от изключването на съдружници на капиталово основание. Изводите на изследването са принципно приложими и за идентичния институт, уреден в чл. 189, ал. 2-3 ТЗ.

3. По-глобалните цели на настоящия труд са следните:

[1] **Стефанов, С.** Фактическите състави на изключване на съдружници на капиталово основание (чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1 от Търговския закон). // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–26.

1) Изясняването на института на кадуцирането на дружествени дялове да бъде използвано като основа за извеждането на коректно *общо понятие* за „изключване на съдружници“;

2) Да бъде доказано (или припомнено), че изключването на съдружници *не е равнозначно* на прекратяване на членственото правоотношение – не само при уредения в чл. 97, ал. 1, изр. второ, чл. 125 и чл. 260м ТЗ институт на прекратяване на участието, но и при подинститута на кадуцирането на дружествени дялове и акции.

Изследването следва да бъде разглеждано като интегрален елемент на по-общата теория за моделите на индивидуален корпоративен изход от търговско дружество, защитена в публикациите ми от последните две години[2].

II. Моделите на изключване на корпоративни членове

4. В предходната ми публикация[3] бе подчертано, че понятието за „изключване“ на корпоративни членове не е вътрешно хомогенно – нито от перспективата на съответните фактически състави, нито от тази на правните последици:

а) При сдруженията и кооперациите изключването по дефиниция има за *пряка* последица прекратяване на членственото правоотношение (чл. 22, ал. 1, т. 3 от ЗЮЛНЦ и чл. 12, ал. 1, т. 2 от ЗКооп.). В случая легалната терминология е експлицитна и не оставя съмнение, че със завършването на фактическия състав на изключването членственото правоотношение се деконструира изцяло (престава да съществува). Семплостта на този модел на изключване произтича от обстоятелството, че членството в сдружение или кооперация има само волева, но не и имуществена основа;

б) При ООД изключването по некапиталови причини не е форма на пряко деконструиране на членството, а на прекратяване само *на участието*[4]. Терминологията на закона в случая отново е експлицитна и последователна, но различна от тази при сдруженията и кооперациите – тя реферира изрично именно към „прекратяване на участието“, а не на членството. Тъй като при търговските дружества (поради имуществената им основа) ликвидационният принцип действа не само на глобалното ниво на дружеството, но и на това на членството, *специфичният за тях* институт на прекратяване на участието стои в тясна връзка с общата ликвидация – той е нейният

[2] **Стефанов, С.** Прекратяване на дяловото участие и принудително изпълнение върху дружествени дялове. С.: Ентусиаст, 2024. **Стефанов, С.** Институтът на прекратяване на участието в ООД по смисъла на чл. 125 от Търговския закон. – Електронно издание Lex.bg 04.11.2024 г. и 11.11.2024 г. Посочената статия е публикувана и в сп. Търговско право, № 4, 2024, с. 55–88 и № 1, 2025, с. 63–88. **Стефанов., С.** Дружествата с променлив капитал – необходимост, „революция“ или поредната излишна операция на пациента. // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–22.

[3] **Стефанов, С.** Фактическите състави на изключване на съдружници на капиталово основание (чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1 от Търговския закон). // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–26.

[4] **Стефанов, С.** Институтът на прекратяване на участието в ООД по смисъла на чл. 125 от Търговския закон. – Електронно издание Lex.bg, 04.11.2024 г. и 11.11.2024 г. Статията е публикувана и в сп. Търговско право, № 4, 2024, с. 55–88 и № 1, 2025, с. 63–88.

членствен аналог и правнотехническа (чл. 97, ал. 2, изр. второ ТЗ) или концептуална (чл. 125 и чл. 260м ТЗ) *алтернатива*.

в) От горната перспектива изключването на съдружници на персоналните основания по чл. 126, ал. 3 ТЗ е само една от възможните причини, активиращи квазиликвидационния институт на прекратяването на участието, имащ за своя водеща и пряка цел монетизирането на дружествения дял. Тази процедура може да бъде определена като форма на „частична ликвидация“, т.е. на ликвидация, чийто предмет не е цялото имущество на дружеството, а само определен сегмент от него, относим към дружествения дял на конкретен съдружник. **Поради своята ликвидационна същност, горната процедура по необходимост е основана на *съхраняването* на дружествения дял в патримониума на прекратилия участието си съдружник – до момента на неговото осребряване от самото дружество или „ликвидационно“ прехвърляне**[5]. „Ликвидацията“ на този дял може да бъде и симултанна – в случай че той няма положителна релевантна стойност;

г) В ярък контраст с ликвидационния модел на прекратяването на участието, изключването на съдружник от ООД на капиталово основание има за своя пряка последица *изгубването* на дружествения дял, съответстващ на незаплатения основен дял, и преминаването му в разпореждане на дружеството. В допълнение изключването на капиталово основание може да бъде частично и да обхване само определен сегмент от капиталовото участие на неизправния съдружник или акционер. В подобна хипотеза членството ще бъде засегнато *по обем*. То обаче няма да бъде цялостно деконструирано. Хипотезата би била сходна с тази на частично осребряване на дружествения дял в случаите на прекратяване на участието;

д) При ДПК моделите на изключване на съдружници са значително по-сложни. Първата причина за това е, че изключването от ДПК на персонални основания изисква договорна уредба (чл. 260л, ал. 2–3 ТЗ). Тази уредба следва да обхване не само основанията за изключване, но и *условията и реда* за поемането на дружествените дялове на изключения от останалите съдружници или от самото дружество. Следователно чл. 260л, ал. 2–3 ТЗ позволяват договорната уредба на изключването на персонални основания да бъде подчинена на принципите на прекратяването на участието („ликвидационен модел“) или на непосредственото прекратяване на членственото правоотношение („прекратително-членствен модел“). Решаващ е дружественият договор. В допълнение следва да бъде подчертано, че при ДПК правата по дружествения дял, а следователно – и самото законово стандартизирано право на имуществен дял – възникват с изпълнението на задължението за капиталова вноска (чл.

[5] Подобно прехвърляне, макар и чрез посредничеството на дружествения договор, е изрично уредено в чл. 97, ал. 2, изр. второ ТЗ. То е възможно на общо основание и в хипотезите по чл. 125, ал. 3 ТЗ, тъй като тази разпоредба не урежда изрично и не лимитира способите за уреждане на имуществените последици от прекратяването на участието. Чл. 260м, ал. 3 ТЗ се отклонява от горния модел, но допуска дружественият договор да уреди алтернативен способ за имуществено уреждане – какъвто несъмнено би могло да е и прехвърлянето на дружествения дял по неговата релевантна стойност и на определено от дружеството лице.

260е, ал. 1, изр. второ ТЗ). Поради това, ако тези права все още не са възникнали, няма основания за активирането на модела на прекратяването на участието.

е) Не на последно място, докато изключването при сдруженията и кооперациите, както и това по чл. 126, ал. 3 и чл. 260л, ал. 2 ТЗ настъпва по силата на *конститутивно* решение на общото събрание, процедурата по изключване по капиталови причини не е основана на подобно решение[6].

5. Хомогенността на термина „изключване“ и използването му за означаването на съществено различни явления – в съчетание с хроничния за съвременната ни доктрина и съдебна практика пропуск да бъдат тълкувателно осмислени и приложени съществените различия между търговските и нетърговските корпорации – стои в основата на доскоро неоспорвания доктринерен постулат, че *„изключването е прекратяване на членственото правоотношение въз основа на едностранно изявление на дружеството“*[7]. В случая е налице именно „постулат“, а не научно доказана теза. Горната дефиниция не съответства на буквата на чл. 125 и чл. 260м ТЗ, нито на съществените признаци на института на прекратяване на участието. Приложена без уговорки, тази дефиниция е неадекватна и на същността на изключването на съдружници на капиталово основание, тъй като има хипотези, в които завършването на фактическите състави по чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1 ТЗ би имало за последица само редуцирането на обема на дяловото участие, но не и цялостния изход от членственото правоотношение.

III. Понятието за „кадуциране“ на акции и дялове

6. Терминът „кадуциране“ („*Kaduzierung*“) има латински произход и произлиза от *caducus* („отпадащ“, „пропадащ“). В езика на § 21, ал. 2 от германския GmbHG, той обозначава изключването на неизправния съдружник *по отношение* на дружествения дял и обобщените в него членствени права, породени от записването на незаплатения основен дял. Кадуцирането се изразява в изгубването („*verlustig*“) **в полза на дружеството** (*„zugunsten der Gesellschaft“*) както на вече направените от съдружника частични капиталови вноски, така *и на конкретния „проблемен“ дружествен дял*[8].

---

[6] **Стефанов, С.** Фактическите състави на изключване на съдружници на капиталово основание (чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1 от Търговския закон). // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–26.

[7] **Калайджиев, А.**, Търговци. С.: Сиби, 2021, с. 425. Сходна дефиниция дава и **Колев, Н.** Изключване на съдружник в ООД – дискусионни въпроси. // Търговско право, № 4, 2012, с. 25. Според втория посочен автор *„при изключването се прекратява членственото правоотношение между съдружника и ООД и се променя персоналният състав на дружеството“*.

[8] За разлика от чл. 126, ал. 1–2 и чл. 260л, ал. 1 ТЗ, разпоредбите на германските § 64 от ActG и § 21 от GmbHG изрично предвиждат, че изключеният на капиталово основание акционер или съдружник губи не само вече извършените частични вноски, *но и самата акция или дружествен дял.* Този резултат е безспорен в германската коментарна доктрина – вж. **Bayer, W.**, в: Lutter / Hommelhoff, GmbHG. 18. Aufl. Köln.Verlag Dr. Otto Schmidt, 2012, § 21 Rn. 14 – 15, S. 699 – 700 (за ООД) и **Gehrlein, M. / Steffek, F.**, в: Großkommentar AktG. 5. Aufl. Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022. § 64 Rn. 49, S. 656 (за АД). Разрешението на чл. 2466 от италианския Codice Civile е сходно и все пак – оригинално. Според него неизпълнението на задължението за капиталова вноска и в допълнително дадения от ООД срок овластява дружеството да продаде дружествения дял – макар според италианското право той все още да принадлежи на неизправния съдружник. Изключването на съдружника е *следваща стъпка* и може да

6.1. Разпоредбата на чл. 21, ал. 2 от GmbHG – останала непроменена от 1892 г. – не оставя съмнение, че кадуцирането настъпва само по отношение на конкретния незаплатен дружествен дял. Използваната формулировка е *„…Ausschlusses mit dem Geschäftsantheil, auf welchen die Zahlung zu erfolgen hat“* и би следвало да се преведе като *„изключване **заедно с дружествения дял**, по отношение на който се дължи плащането“*. Следователно още на нивото на буквалното тълкуване оригиналното германско понятие за „кадуциране“ се отклонява от това за изключване на персонално основание, тъй като свързва последиците на изключването не изобщо с членството, а с конкретен сегмент от него – обобщен в „проблемния“ дружествен дял. Тази логика на понятието се е „изгубила при превода“ и дори не е индикирана в чл. 126, ал. 1 ТЗ, който не споменава нищо за дружествения дял – пропускайки по този начин и самата същност на кадуцирането. Горната „минималистична“ и силно сгъстена правна уредба принуждава същността на кадуцирането да бъде извеждана по тълкувателен път – от самия факт на „изключването“ и от систематичната връзка между чл. 126, ал. 2 и чл. 121, ал. 2 ТЗ. Понятието за „изключване“ по чл. 126, ал. 1 ТЗ обаче е различно от това по ал. 3. Поради това ТЗ не е имал основание да се отклонява от модела на § 21, Abs. 2 GmbHG и да пропуска най-съществено – *изгубването* на конкретния дружествен дял *в полза* на дружеството[9].

6.2. Институтът на кадуцирането разкрива известни сходства с развалянето на двустранните договори. Причината за кадуцирането е, че възмездната икономика на отношенията, обективирана в записването на основния дял, е била компрометирана. Това налага своеобразно разваляне на „корпоративния контракт“ от дружеството. За разлика от развалянето на двустранните договори кадуцирането е свързано с изгубването на дружествения дял от неизправния съдружник, **с цел той да бъде използван от дружеството за възмездно разпореждане и за попълването на капитала**, както и със специфичните последици по чл. 126, ал. 2 ТЗ, които се отклоняват от кондикционния модел на чл. 55, ал. 1 ЗЗД.

6.3. При кадуцирането дружеството *придобива **разпоредителни права** върху дружествения дял и върху неговата евентуално реализирана пазарна стойност*, но съдружникът бива лишен от кондикционно притезание за възстановяване на направената частична вноска. От утилитарна перспектива тези ефекти са насочени към попълването на капитала. Правнотехнически те налагат извода, че кадуцирането, за разлика от развалянето на двустранни договори, **не деконструира „корпоративния контракт“ изцяло и не разрушава неговата основа**. Тази основа – формирана от

бъде извършено от управителя само ако дружественият дял не може да бъде продаден. Макар и различно от германското, горното разрешение подчертава утвърденото в сравнителноправен план положение, че акцентът в компетентността за изключване на капиталово основание е поставен върху оперативния мениджмънт, а не върху общото събрание на дружеството. Именно тази истина обаче не се забелязва от съвременната ни доктрина, която не може да се освободи от идеята, че изключването винаги изисква конститутивно решение на общото събрание – така, както принципно е при сдруженията и кооперациите.

[9] Терминът „Kaduzierung” има и конотации на „*изоставяне*“ на дружествения дял в полза на дружеството, тъй като този резултат настъпва като последица от бездействието на съдружника и в допълнително предоставения му срок за изпълнение, а следователно – и по неговата презумирана воля.

записването на съответния основен дял – е необходима, тъй като поддържа *необходимостта* от попълването на капитала. Поради това тя не може да бъде инвалидирана в резултат на кадуцирането. Следователно, макар и непопълнен, *капиталът остава изцяло записан.* Изключеният съдружник обаче губи правата, генерирани от това записване и от направената частична вноска, включително правата си върху и по кадуцираните дружествени дялове.

6.4. Изгубването на кадуцирания дружествен дял от изключения съдружник поставя въпроса в чий патримониум преминава този дял и какъв е неговият статус до уреждането на правната му съдба съгласно чл. 121, ал. 2 ТЗ. Тъй като кадуцираният дял не може да принадлежи на изключения съдружник, а тази разпоредба овластява дружеството да се разпореди с него, правнологически делът следва да бъде „алокиран“ в патримонума на самото ООД. Обстоятелството, че ТЗ не урежда придобиването на собствени дялове, не е пречка за това: първо, защото този патримониален резултат в случая е правнологически неизбежен и второ, защото не е налице „обикновено“ придобиване на собствени дялове. Според заложения в чл. 121, ал. 2 ТЗ модел кадуцираният дружествен дял може да остане в патримониума на дружеството само временно и единствено с цел да бъде продаден, поет от останалите съдружници или обезсилен чрез намаляване на капитала. Следователно ООД не е пълноправен титуляр на дружествения дял – какъвто би било в общия случай на придобиване на собствени дялове, ако законът позволяваше това, – а има определени от закона *конкретни разпоредителни правомощия* по отношение на кадуцирания корпоративен обект.

6.5. Придобиването на кадуцираните, а следователно – и неизплатени дружествени дялове е подчертано в art. 220, n° 1 от португалския Código das Sociedades Comerciais. Тази разпоредба забранява ООД да придобива собствени дялове, които не са били изцяло изплатени, но допуска изключение от това правило за случаите на кадуциране. Идентичен *специален режим* е установен и в германското право, което – в интерес на закрилата на капитала – също не допуска GmbH да придобива неизплатени собствени дялове. Тъй като в случаите на кадуциране подобно придобиване се налага *с цел да бъде попълнен капиталът*, основанието на забраната отпада. В съвременната германска доктрина преобладава виждането, че кадуцираният дружествен дял представлява „целево обособено“ имущество на ООД, подчинено на особен правен режим[10]. Разбира се, правата *по* кадуцирания дружествен дял следва да се считат за суспендирани и биха могли да се активират само след като сливането на качествата на емитент и на съдружник бъде преодоляно и дружественият дял бъде придобит от трето лице.

6.6. Горните особености на кадуцирането са важни, защото илюстрират положението, че то няма за предмет основния, а дружествения дял (съответно акцията), схващани като обекти на правото, и че тези обекти *съхраняват своя идентитет* и не се заменят с нови. Това от своя страна е от значение при отговора на въпроса дали

[10] **Emmerich, V.**, в: Scholz, GmbHG, 13. Aufl. 2022, § 21, Rn. 56, S. 1386.

дружеството следва да обезсили кадуцираните дялове или акции (и съответно – едновременно да намали и увеличи своя капитал) или напротив, само да ги пласира повторно. Същевременно правният режим на кадуцирането на дружествени дялове от ООД показва, че установената в ТЗ тацитна забрана за придобиване на собствени дялове не е абсолютна. Тя има своя *ratio legis* в конкретни капиталовозащитни съображения и отпада, когато попълването на капитала изисква отклонение от това правило.

7. Съвременното понятие за кадуциране на акции и дялове е сравнителноправно хомогенно. Както вече бе подчертано, според него **предмет на кадуциране е дружественият дял или акцията**, **схващани като обекти на правото, „пакетиращи" определен комплекс от членствени права**, а не незаплатеният основен дял. Съответно кадуцирането няма за пряка последица нито обезсилването на дялове и акции, нито намаляване на капитала. Това положение е вътрешно присъщо на разглеждания институт, *тъй като неговата цел е попълването, а не намаляването на капитала*. Тази цел може да бъде постигната единствено ако правата върху незаплатения дружествен дял или акция бъдат отнети от неизправния дружествен член *и предоставени на дружеството*, за да бъдат възмездно реализирани.

8. Изяснената по-горе същност на кадуцирането невинаги се разбира коректно[11]. Причините за това имат исторически характер и са плод на обстоятелството, че много от съвременните понятия и концепции в материята на капиталовите търговски дружества, вкл. понятието за кадуциране, са кристализирали едва в края на деветнадесети век. Допреди това много от тези понятия са имали само бегло очертани позитивноправни контури, не са били достатъчно изяснени в догматичен план или са били предмет на смесване помежду им. Би могло да се каже, че до последното десетилетие на деветнадесети век съвременното дружествено търговско право все още е било в процес на формиране – с цялата следваща от това терминологична и догматична несигурност относно базисните му категории[12]. Тези процеси могат да бъдат проследени и от перспективата на института на кадуцирането на акции и дялове

[11] Грешки в тази материя съм допускал и аз. В статията ми „Дружественият дял и членството – синоними, близнаци или братя по оръжие?", публикувана в Електронно издание Lex.bg на 14.04.2025 г., поддържах, че предмет на кадуциране са основните, а не дружествените дялове. Причината за тази моя заблуда е обяснена в настоящата т. 8 и съвпада с факторите, на които е жертва и по-голямата част от съвременната ни доктрина. (Това не е оправдание, а факт).

[12] Примерите в тази насока могат да бъдат много. В коментара си на ADHGB от 1894 г. Herman Staub е принуден да се противопостави на преобладаващата тогава германска доктрина, която е отричала качеството на командитното дружество с акции на юридическо лице – виж **Staub, H.**, *Kommentar zum Aktiengesetz*, Sonderabdruck aus: *Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch*, 2. Aufl., Berlin: J. J. Heines Verlag, 1894, S. 275. Доктринерният разнобой в предвоенната ни доктрина по въпроса за правосубектността на събирателното и командитното дружество е добре известен („Диков v. Джидров"). Понятията за дружествен дял и за акция постепенно се еманципират от членството и добиват днешния си смисъл – на обекти на правото. Би могло да се каже, че кристализирането на основните понятия на дружественото право е вървяло „ръка за ръка" с развитието на идеите за правосубектността на търговските дружества. (В Германия правосубектността на т.нар. „външно" гражданско дружество бе „открита" от съдебната практика чак през 2001 г. – след което беше призната и от BGB).

и на неговото осмисляне от страна на историческия законодател и на правната доктрина.

8.1. Така например в най-ранните съвременни съчинения по ТЗ понятието за кадуциране се дефинира като „*производство по изключването на съдружника поради неплащане на дължимата вноска,* ***с което делът се „унищожава“***“[13] (подч. мое). Твърди се също така, че предмет на кадуциране е *„основният дял“*[14]. Тезата не е аргументирана, нито пояснена, но вероятно е инспирирана от непълен прочит на предвоенната ни доктрина[15] и от текстовете на чл. 176 и чл. 178 от ТЗ (отм.).

8.2. В тази връзка следва да се има предвид, че чл. 176 и чл. 178 от Търговския закон от 1897 г. (реципирани дословно от Унгарския търговски закон от 1875 г.[16]) не уреждат пряко института на кадуцирането, а делегират материята на устава на АД. Тъй като в този ранен етап от развитието на дружественото право институтът все още не е добил окончателен нормативен облик, доктринерните съмнения относно неговата същност, предмет и последици са разбираеми. Според чл. 176, ал. 2 от ТЗ (отм.) уставът на АД може *„да постанови, щото те* [неизправните акционери] *да изгубят произходящите от подписката права, както и внесените влогове“.* Следователно предмет на „изгубване“ (освен направените частични вноски) са *„произтичащите от подписката права“.* Тези права обаче са обобщени в акцията. Акционерът може да изгуби единствено своите акции, но не и основния дял от капитала. Последният не е нито обект на правото, нито субективно право.

8.3. Доктринерното объркване по отношение на предмета на кадуциране има своите корени още в чл. 178 от ТЗ (отм.), според който *„ако, вследствие невнасянето акцията* ***се унищожи*** *(чл. 176), акционерът, при все това, съгласно чл. 158, остава отговорен до 50% от номиналната стойност на акцията“* (подч. мое). В случая е важно да бъде съобразено обстоятелството, че под „унищожаване“ на акцията цитираната разпоредба няма предвид нейното обезсилване и замяна с нова, **а *изгубването на акционерните права* по смисъла на цитирания по-горе чл. 176, ал.**

---

[13] **Герджиков, О.** Коментар на Търговския закон. Книга втора. С.: Алиена, 1994, с. 466.

[14] Пак там.

[15] **Диков, Л.** (Курс по търговско право. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. Том 1, 1992, с. 234-235 и 333) не е особено ясен по темата. В изложението си върху ООД (с. 333) той посочва, че предмет на кадуциране е *основният*, а не дружественият дял. На с. 234 от същото съчинение, коментирайки вече аналогичната материя при АД, проф. Диков посочва, че същността на кадуцирането се изразява в погасяването на членствените права на изключения акционер. Липсва яснота какво точно се има предвид под „погасяване“ – дали правата на акционера престават да съществуват или преминават върху самото АД. По-вероятно е проф. Диков да има предвид първото, тъй като на следващата с. 235 от съчинението си твърди, че *„акционерното дружество е длъжно да издаде нови акции на мястото на кадуцираните, като се погрижи за тяхното пласиране“.* Тезата не е аргументирана експлицитно, но вероятно се основава на чл. 178 от ТЗ (отм.), според който акциите на изключения акционер се „унищожават“. В контраст с горното разбиране на проф. Диков, **Джидров, П.** (Коментар на Търговския закон. Том 3. Издателска къща „Христо Ботев“, 1993, с. 778) подчертава, че предмет на кадуцирането е самата акция.

[16] **Попов, П.** Търговският закон от 1897 година и неговото значение за създаването и развитието на българското търговско право. // Търговско право, № 1–2, 2020.

2 от ТЗ (отм.). Това следва и от препращането към посочената разпоредба. В случая терминът „унищожаване“ не е използван нито в стриктния му и съвременен правнотехнически смисъл, нито в този на „обезсилване“ на акции или на временни удостоверения. Под „унищожаване“ на акцията по смисъла на чл. 178 от ТЗ (отм.) не следва да се разбира нито обезсилване на съответстващия ѝ основен дял от капитала, нито обезсилване на самия вече емитиран корпоративен инструмент „акция“ по смисъла на днешния чл. 181 ТЗ, а единствено *изгубването на правата*, които този инструмент предоставя на неизправния акционер. Тази – в известна степен произволна – употреба на термина „унищожаване“ е била характерна за времето и може да бъде открита не само в ТЗ (отм.), но и в множество разпоредби на ЗЗД (отм.)[17], както и в редакцията на чл. 8, ал. 1 от действащия ЗЗД. Тя е видна и от дадената от Петър Джидров (в известна степен – аморфна) дефиниция на кадуцирането[18]. За съжаление непрецизната терминология на чл. 178 от ТЗ (отм.) продължава да е „жива“ и в съвремието ни – както чрез тезите на някои автори, така и чрез чл. 189, ал. 3 ТЗ, според който *„акциите на изключения се обезсилват и унищожават“,* а *„дружеството предлага за продажба нови акции на мястото на обезсилените“.*

8.4. Буквалният прочит на тази разпоредба неизбежно поставя въпроса какво налага сложната процедура по обезсилване и замяна на акции и какъв е нейният практически смисъл. Намирам, че разпоредбата на чл. 189, ал. 3 ТЗ – колкото и парадоксално да е това на пръв поглед – е плод на архаични влияния *от деветнадесети век*, когато все още не се е правило ясно догматично и позитивноправно разграничение между различните понятия за „акция“, нито между обобщените в нея членствени права (от една страна) и акцията или временното удостоверение, като ценни книги, от друга. При АД кадуцирането налага замяна на издаденото в полза на изключения акционер *временно удостоверение*, а не обезсилване на неговите акции. Именно това изрично постановява и § 64, Abs. 4 от германския ActG – намерил в случая погрешен превод (или побългарена „интерпретация“) в чл. 189, ал. 3 ТЗ. Замяната на старото временно удостоверение се налага с цел съобразяването на ситуацията с обстоятелството, че легитимацията за разпореждане с кадуцираните членствени права е променена и е преминала върху дружеството[19]. Нищо обаче не налага обезсилването и „преиздаването“ на акциите на изключения акционер, схващани било като „пакет“ от членствени права (чл. 181 ТЗ), било като дял от капитала (чл. 158, ал. 1 ТЗ). Тези акции са валидно записани и настъпващото само *ex nunc* кадуциране не променя този факт.

[17] Срв. чл. 2, чл. 70, чл. 140 и чл. 275 от ЗЗД (отм.).

[18] **Джидров, П.** (Коментар на Търговския закон. Том 3. Издателска къща „Христо Ботев“, 1993, с. 778) дефинира кадуцирането като *„изгубване права, изключване от членство, погасяване или унищожаване на акция“.* Следователно под „унищожаване на акция“ в случая се разбира изгубването на членствените права, а не „обезсилване“ на акция в съвременния смисъл на този термин.

[19] **Gehrlein / Steffek**, в: Hirte/Mülbert/Roth, *AktG Großkommentar*, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2022, § 64, Rn. 59–64, S. 659–660.

8.4. Кадуцирането не би могло да има за последица „обезсилване“ („унищожаване“) нито на основните дялове, нито на дружествените дялове или акциите. Приложена по отношение на основните дялове, горната теза неизбежно би довела и до „извода“, че дружеството трябва да намали капитала си, защото незаписан капитал не би могъл да съществува. Подобно разбиране е несъвместимо както с чл. 121, ал. 2 ТЗ, така и с *по-новата* разпоредба на чл. 187а, ал. 1, т. 5 ТЗ, от която става пределно ясно, че кадуцираните акции *се придобиват от дружеството*, а не се „обезсилват“, нито заменят с нови.

8.5. Приложена по отношение на дружествените дялове и акциите, тезата за тяхното „обезсилване“ не намира опора нито в чл. 121, ал. 2 ТЗ, нито в чл. 187а, ал. 1, т. 5. Това е така поради обстоятелството, че тези две разпоредби (първата – имплицитно, а втората изрично) предвиждат, че дружеството *придобива* кадуцираните дружествени дялове или акции – поради което и може да ги продаде, за да попълни капитала си. Същевременно едва ли може да бъде открито логично основание АД да придобива кадуцираните акции, но ООД да е принудено да „обезсилва“ съответните основен и дружествен дял и да ги заменя с „нови“. Не на последно място, използваната в чл. 121, ал. 2 ТЗ терминология, основана на института на продажбата, е трудно съвместима с тезата, че в случая под „продажба“ се разбира пласиране на нови („заместващи“) дялове[20].

8.7. Имайки шанса (за разлика от ADHGB) да стъпи на много по-прецизна догматична и терминологична основа, § 21 от германския GmbHG изрично постановява, че предмет на кадуцирането са дружествените дялове (*Geschäftsanteils*). Същият подход е възприет и в § 64 от ActG – предмет на кадуциране са самите *акции* на неизправния акционер. Допълнителният ефект на кадуцирането се изразява в лишаването на неизправния съдружник или акционер не само от възможността да претендира „възстановяване“ на направените частични капиталови вноски, но и от всякакви права да участва в разпределението на евентуалните постъпления от

[20] В правната ни книжнина е застъпено и разбирането, че в случаите по чл. 121, ал. 2 във връзка с чл. 126, ал. 1 ТЗ *„купувачът придобива нов дружествен дял“* – от което би следвало да се заключи, че „старият“ дял престава да съществува (вероятно поради „обезсилването“ му – в резултат на кадуцирането). Цитираното виждане се поддържа от **Григоров, Г.** Търговско право. С.: Fast Print Books, 2023, с. 306. Това тълкуване не съответства на утвърденото в сравнителноправен аспект съвременно понятие за „кадуциране“. То не обяснява и правната техника, чрез която се ражда „новият“ дружествен дял, нито причините, които налагат неговото „генериране“. Критикуваната тук теза не намира опора и в чл. 121, ал. 2 ТЗ. Тя е несъвместима и с икономическата логика на явленията. Ако ООД пласира нови („заместващи“ кадуцираните) дялове, по необходимост следва да е налице и ново *записване* на основни дялове. Крайно нелогично е обаче вече записаната и частично платена част от капитала да е предмет на *повторно* записване. Очевидно е също така, че „новите“ основни дялове не могат да бъдат записани по „частична“ стойност (такава, отчитаща вече направените вноски). При продажба на кадуцирания *дружествен дял* горните проблеми не се поставят и новият съдружник ще плати цената, която е договорена или постигната на публичен търг, при отчитане на факта, че делът е бил частично платен. Не на последно място, критикуваната тук теза минира основата на гаранционната отговорност по чл. 130 ТЗ. Тази отговорност е „привързана“ към *оригиналния* дружествен дял и може да съществува само ако последният съхрани идентитета си.

повторното пласиране на кадуцираните акции или дялове (дори капиталът да бъде изцяло покрит и да е налице остатък)[21].

9. В правната ни книжнина е застъпено и виждането, че изключването на акционер на капиталово основание винаги изисква намаляване на капитала на АД и не е форма на кадуциране на акции[22].

9.1. Макар и сериозно аргументирано, горното разбиране не отчита погрешната редакция на чл. 189, ал. 3 ТЗ и нейния действителен смисъл (вж. т. 8.3. и т. 8.4. по-горе), нито имплицитните пояснения на този смисъл, следващи от *по-новата* разпоредба на чл. 187а ТЗ[23]. От чл. 187а, ал. 1, т. 5 във връзка с ал. 5 ТЗ еднозначно следва, че придобитите от АД (кадуцирани) акции на изключения *не се обезсилват*, а остават собственост на дружеството, при спазване на ограниченията по чл. 187а, ал. 3 и 4 ТЗ. Тези акции могат да бъдат продадени от АД с цел да бъде попълнен капиталът или обезсилени чрез намаляване на капитала. Това обезсилване може да стане било на по-ранен етап и по свободната воля на дружеството (ако то не може да пласира акциите), било в изпълнение на задължението по чл. 187а, ал. 5 ТЗ.

9.2. Предложеното тук тълкуване избягва заложения в буквата на чл. 189, ал. 3 ТЗ парадокс, налагащ *попълването* на капитала да бъде извършено чрез процедура по неговото едновременно намаляване и увеличаване. В допълнение то води до синхрон между по-старата разпоредба на чл. 189, ал. 3 ТЗ и по-новата такава на чл. 187а ТЗ и съответства на утвърдените сравнителноправни разрешения. Не на последно място, защитеното тук тълкуване синхронизира последиците от кадуцирането на акции и дялове. Общата логика в крайна сметка е една и съща – първо се прави опит *за попълването* на капитала чрез продажбата на кадуцираните дялове или акции и едва ако този механизъм се окаже неуспешен, се стига до намаляване на капитала. Моделът е интегрално отразен в чл. 121, ал. 2 ТЗ, но при АД е уреден в две отделни разпоредби, родени с разлика от девет години (чл. 189, ал. 3 и чл. 187а ТЗ). Именно системната

[21] Загубата на вече направените частични вноски е сравнителноправно утвърден признак на института на кадуцирането. Това не би могло да се каже за възможността изключеният да участва в разпределението на „остатъка“ от получената от повторното пласиране на дяловете/акциите цена. Германското право категорично отрича подобна опция. Разпоредбата на чл. 82 от ЗДОО (отм.) обаче изрично я е уреждала. Подобно е и разрешението на португалския Código das Sociedades Comerciais (art. 208, n° 2 – за ООД и art. 286, n° 5 – за АД). От перспективата на португалското право изключеният съдружник практически би могъл да си върне направената частична вноска – през „задната врата“ на разпределението на постъпленията от продажбата на кадуцирания дружествен дял. Това би могло да стане само след попълването на капитала и уреждането на евентуалните вземания на лицата, чиято гаранционна отговорност е допринесла за това попълване.

[22] Вж. в този смисъл **Вангелова, З.** Спорни въпроси във връзка с намаляването на капитала (относно „кадуцирането“ на акции при изключване на акционер и момента, в който намаляването на капитала поражда действие). // „Предизвикай правото!“, 31.12.2023 г. В интерес на научната добросъвестност отбелязвам, че, макар и убедена в защитеното от нея тълкуване на чл. 189, ал. 3 ТЗ, **Вангелова, З.** подлага тази разпоредба на основателна критика и *de lege ferenda* предлага разрешение, което е в синхрон с това на § 46 от германския ActG.

[23] Съотношението между горните две разпоредби е правилно осмислено в Решение № 141/20.12.2013 г. по т. д. № 1057/2012 г. на ВКС, I т. о., както и от **Калайджиев, А.** Акционерно дружество. С.: Сиби, 2022, с. 83–84.

дистанция между тези две разпоредби, както и създаването им по различно време поражда адресираните тук тълкувателни затруднения.

10. Анализът дотук не позволява да бъде споделено застъпеното в съвременната ни доктрина и съдебна практика виждане, според което кадуцирането на дружествени дялове и акции *се изразява* в тяхното обезсилване[24], или, че поражда *необходимостта* от подобно обезсилване[25]. **Кадуцираните акции/дялове *могат* да бъдат обезсилени, но това не е пряка последица на кадуцирането, а на самостоятелно решение за намаляване на капитала (чл. 121, ал. 2 и чл. 201 ТЗ).** Както вече беше изяснено, теорията за автоматичното обезсилване на кадуцираните дялове или акции почива на погрешната редакция на чл. 189, ал. 3 ТЗ и е дълбоко нелогична – догматично и практически. Тя е несъвместима с обстоятелството, че кадуцираните дялове/акции са били валидно записани и частично заплатени (чл. 119, ал. 1, т. 5 и чл. 174, ал. 1, т. 3 ТЗ), в резултат на което е възникнал и корпоративният обект на дружествения дял или акцията. Унищожаването на този вече възникнал и имащ стопанска стойност обект и замяната му с новоемитирани дялове или акции е напълно лишено от практически и правен смисъл, защото дружеството може да попълни капитала си именно чрез повторното пласиране (продажба) *на този* вече съществуващ обект. Както беше подчертано, подобно пласиране налага единствено обезсилването и замяната на временните удостоверения за кадуцираните акции с такива, издадени на името на самото АД, съответно, извършването на нови легитимационни записи в книгата на акционерите.

10.1. Критикуваната тук теза е дълбоко несъвместима и с капиталовозащитните правила по чл. 130 и чл. 186 ТЗ, тъй като *разрушава самата основа* на уредената в тези разпоредби солидарна отговорност на прехвърлителя – съответните основен дял от капитала и дружествен дял/акция. Това е и поредният ярък пример за начина, по който съвременните доктринерни и юриспрудентни „разработки“ подкопават самата капиталова същност на ООД и АД – утвърждавайки в правното мислене тълкувателни

[24] **Герджиков, О.** Коментар на Търговския закон. Книга втора. С.: Алиена, 1994, с. 466.

[25] Според **Калайджиев, А.** (Акционерно дружество…, с. 150) при изключването на акционер по чл. 189 ТЗ дружеството може или да обезсили кадуцираните акции, или да ги придобие. Тезата на Решение № 141/20.12.2013 г. по т. д. № 1057/2012 г. на ВКС, I т. о. е още по-крайна – според нея *„в хипотеза на изключване на акционер по чл. 189, ал. 2 и ал. 3 ТЗ дружеството придобива акциите на изключения акционер, както и тези, които то емитира за продажба на мястото на обезсилените акции /т.нар. заместваща емисия/“*. Докато първото виждане все пак може да намери опора в погрешната редакция на чл. 189, ал. 3 ТЗ (вж. т. 8.3. и т. 8.4. по-горе), тази на цитираното решение на ВКС е нелогична и вътрешно противоречива. За да придобие дружеството „*акциите на изключения акционер*“, членствената позиция трябва да бъде цялостно или поне частично погасена. В противен случай тези акции ще принадлежат на самия акционер. Според правилното тълкуване на ВКС обаче *„обезсилване на акциите и физическото им унищожаване, ако са налични, са ограничени единствено по отношение на новозаписаните/ новопридобитите акции, за които акционерът е неизправен при плащане на дължимите вноски“*. Следователно АД не би могло нито да придобие, нито да унищожи акции, които *не са засегнати* от конкретната процедура по кадуциране. Ако от друга страна бъде възприета тезата на ВКС, че самите кадуцирани акции се обезсилват и заменят от „*заместваща емисия*“, тази емисия също не може да бъде придобита от нейния емитент, тъй като хипотезата не е такава на деривативно придобиване по чл. 187а, ал. 1 ТЗ.

модели, които не само нямат позитивноправна и системна опора, но и са сравнителноправно непознати.

10.2. Не по-малко недоумение предизвиква доктринерната теза, според която *„ако акционерът не е гласувал за увеличаването на капитала, той не може да бъде изключен“*[26]. Така твърдяната невъзможност за капиталово изключване се аргументира с доводите, че в тежест на акционера *„е възникнало имуществено задължение против неговата воля“* и че *„неблагоприятната последица за този акционер не може да бъде обезсилване на акциите, издадени при увеличаване на капитала, защото няма такива акции“*[27]. Възникването на капиталови задължения против волята на отделен акционер е вътрешно присъщо на мажоритарния принцип, от който чл. 230 – за разлика от чл. 137 ТЗ – не урежда изключения. Би било системно непоследователно законът да предвижда увеличаване на капитала на АД с мнозинство от 2/3 от представения капитал, но същевременно да не допуска изключването на акционери, които не са изпълнили така възникналото задължение за капиталова вноска. Ако волята на закона бе именно такава, тя би намерила място като съответно изключение в системата на чл. 189 ТЗ. Подобно изключение не е уредено от закона. От цитираното по-горе виждане не става ясно също така какво е позитивноправната опора на тезата, че при увеличаване на капитала на АД чрез увеличаване на номиналната стойност на акциите „липсват“ издадени акции. Ако се увеличава номиналната стойност на акциите от учредителната емисия, то тези акции по дефиниция са вече не само издадени, но и изплатени (чл. 192, ал. 5 ТЗ). Същевременно емитираните акции с новата номинална стойност са факт, считано от момента на вписването на увеличението на капитала съгласно чл. 192а ТЗ, а това вписване е възможно и при внасяне само на 25 % от новоемитираната стойност. Следователно и в двата случая акции по дефиниция съществуват – както в смисъла на основни дялове от капитала, така и на имуществени обекти по смисъла на чл. 181, ал. 1 и чл. 185 ТЗ. Акции с увеличената номинална стойност няма да съществуват единствено в хипотезата на все още невписано увеличение на капитала.

10.3. Проблемът, който коментираното в т. 10.2. виждане разрешава *contra legem*, действително съществува. Той се изразява в това, че акционерът, който е изплатил номиналната стойност на акциите си към момента на решението за увеличаване на капитала чрез увеличаване на номиналната стойност на тези акции, действително *не може да бъде* ***цялостно*** *изключен*. Той е изправен по отношение на първоначалното си капиталово участие, а увеличаването на имуществения му ангажимент може да е наложено от мнозинството и без неговото съгласие. Тази невъзможност от своя страна *би могла* да доведе до съответна правна невъзможност за частичното кадуциране на акционерното участие. Разрешението на този проблем *de lege lata* е само едно и не е приложимо във всички случаи: при иницииране на процедурата по чл. 189 ТЗ дружеството трябва прецизно да калкулира точния предмет на потенциалното кадуциране по такъв начин, че общата номинална стойност на кадуцираните акции *да*

[26] **Калайджиев, А.** Акционерно дружество…, с. 148.
[27] Пак там.

не засяга глобалната номинална стойност на вече изплатеното капиталово участие. Казано с други думи, проблемът може да бъде решен по чисто аритметичен модел – не на плоскостта на всяка акция поотделно, а чрез „алокирането“ на ефектите на процедурата само върху някои от акциите. Тази възможност е налице на общо основание, тъй като конкретният предмет на кадуцирането по чл. 189 ТЗ се конкретизира от самото АД – чрез предупреждението за изключване.

10.4. Така например, ако участието на акционера е било разпределено в десет акции с първоначална номинална стойност от по 100 евро и тази номинална стойност бъде увеличена на 200 евро, от които при вписването на увеличението бъдат внесени минимално изискваните от чл. 192а, ал. 1, т. 2 ТЗ 25 на сто, акционерът ще дължи на дружеството 750 евро. Ако бъде поканен да плати цялата дължима сума, акционерът следва да бъде съответно предупреден по реда на чл. 189 ТЗ, че в случай на неплащане ще изгуби само четири от своите десет акции, защото останалите шест вече е заплатил изцяло. Подобно разрешение няма да бъде възможно, ако акционерът притежава само една акция или ако изобщо не внесе изискваните от чл. 192а, ал. 1, т. 2 ТЗ минимум двадесет и пет на сто от дължимата номинална стойност. Единствено в тези хипотези изключването по чл. 189 ТЗ би се оказало блокирано поради липсата на легитимен предмет на кадуцирането, тъй като старите акции са изцяло изплатени, а нови все още не са емитирани (поради липсата на вписано увеличение на капитала).

11. Въз основа на направения дотук исторически и сравнителноправен анализ може да бъде направен изводът, че институтът на кадуцирането **е способ за гарантирането на попълването на капитала**, при който незаплатените дружествени дялове или акции напускат патримониума на неизправния дружествен член и преминават в този на дружеството, с цел да бъдат продадени. Съответно вече направените частични вноски също се отнасят за покритието на капитала и не подлежат на възстановяване. Кадуцирането може да бъде определено и като *квалифицирана* форма на изключване на дружествени членове – като изключване по капиталови причини и само *по отношение* на дружествените дялове или акциите, които са били предмет на конкретната процедура. Дали това изключване ще има за последица промяна в персоналния състав на дружеството е отделен въпрос, чийто отговор зависи от това дали кадуцирането засяга цялата или само част от имуществената основа на членственото правоотношение.

IV. Принципните различия между изключването на съдружници на капиталово и на персонално основание

12. Изясненото по-горе понятие за „кадуциране“ позволява да бъдат откроени ярките различия с изключването на съдружници на персонални основания. Процедурите по чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1, от една страна, и по чл. 126, ал. 3 и чл. 260л, ал. 2 ТЗ, от друга, **имат различни функции и предмет**, **както и базисно различна *имуществена логика*.** Този факт не бива да изненадва, тъй като ООД и ДПК са продукт на диаметрално противоположни влияния – от страна персоналните

дружества и на чисто капиталовото АД. Поради горните фактори институтът на изключването на съдружници от ООД и ДПК отразява по ярък начин хибридната правна същност на тези категории търговци и влиянията на двете противоположни „гравитационни полета“ (капиталово и персонално).

12.1. В случаите по чл. 126, ал. 1 ТЗ крайната цел на процедурата по изключване *е попълването на капитала.* Тази цел се постига чрез кадуцирането на дружествения дял на неизправния съдружник с *цел той да бъде използван* от дружеството за възмездно разпореждане (чл. 121, ал. 2 ТЗ). Правнотехнически този модел изисква неизправният съдружник *да изгуби правата си върху дружествения дял*, който е бил предмет на конкретната процедура по изключване, и тези права да преминат в патримониума, или най-малкото – в разпореждане на дружеството. От горната перспектива е ясно видимо, че по своята същност и функции институтът на кадуцирането да дялове не е толкова средство за цялостното прекратяване на членственото правоотношение (за промяна в персоналния състав на дружеството), **колкото правнотехнически способ за *промяна на титуляря на правата върху конкретния дружествен дял или акции* – с цел тези права да бъдат използвани от дружеството за попълването на неговия капитал.** Разликата с утвърденото в правната ни книжнина понятие за „изключване“ е очевидна, тъй като кадуцирането по дефиниция засяга единствено корпоративните имуществени обекти, които са били предмет на конкретната процедура. Поради това то може и да няма за последица цялостно деконструиране на членството и промяна в персоналния състав на дружеството.

12.2. Горната логика на кадуцирането е основание за извода, че разпоредбите на чл. 126, ал. 1 и 2 и чл. 121, ал. 2 ТЗ формират *интегрална регулативна система*, посветена на общата и крайна цел да бъде осигурено покритието на капитала на ООД[28]. Същият интегрален подход е характерен и за изключването на съдружници на персонални основания – разпоредбите на чл. 126, ал. 3 и чл. 260л, ал. 2 ТЗ не могат да функционират изолирано от по-общия институт на прекратяването на участието, уреден съответно в чл. 125 и в чл. 260м ТЗ. Следователно, за разлика от сдруженията и кооперациите, при търговските дружества изключването на съдружници не е крайна дестинация, **а средство за постигането на една *по-далечна* и *по-обща* регулативна цел.** Тази цел – в зависимост от конкретната форма на изключване – е попълването на капитала или погасяването на членството. Нейното постигане обаче по правило изисква *допълнителни* действия и не е пряка последица на изключването.

12.3. Разпоредбата на чл. 121, ал. 2 ТЗ не оставя съмнение, че правата по кадуцирания дружествен дял – макар да се изгубват от изключения – **не се погасяват и преминават върху дружеството.** В противен случай то не би могло да продаде

[28] Тази логика на правната уредба на кадуцирането се подчертава и в германската коментарна литература по ActG по повод на регулативната система, формирана от § 64–§ 66 от посочения закон – вж. **Gehrlein, M. / Steffek, F.**, in: Großkommentar AktG. 5. Aufl. Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2022. § 64 Rn. 8, S. 646 – 647.

дружествения дял[29]. Както вече беше подчертано в предходния раздел, това положение е *вътрешно присъщо* на института на кадуцирането, тъй като без горната „транзакция“ дружеството не би могло да използва дружествения дял за възмездно разпореждане и за попълването на своя капитал.

13. В съществено различните хипотези на изключване на персонално основание, предмет на процедурата е *„участието“* на съдружника. **Именно това участие се прекратява – без засягане на принадлежността на дружествения дял към патримониума на съдружника.** Тъй като участието в ООД и в ДПК има персонален и имуществен сегмент, неговото прекратяване засяга и двата сегмента. На плоскостта на неимуществените членствени права ефектът на изключването на персонално основание – след вписването по чл. 140, ал. 4 ТЗ – се изразява в принципното суспендиране на неимуществения сегмент на членственото правоотношение. От перспективата на имущественото участие вписаното изключване представлява *членствен аналог на прекратяването на ООД* и налага съответна квазиликвидационна процедура по отношение на дружествения дял.

13.1. Следователно от гледище на своите *имуществени* последици изключването по персонални причини има коренно различни цели в сравнение с кадуцирането. Тези цели – видно и от единния режим на имуществените последици по чл. 125, ал. 3 и чл. 260м, ал. 3 ТЗ – обслужват легитимния интерес на изключения да получи справедливата стойност на своето дялово участие. Горната цел несъмнено ползва и самото дружество – доколкото постигането ѝ е предпоставка за погасяването на самото дисфункционално членствено правоотношение. От гледище на дружеството обаче пряката цел на изключването на персонално основание (в ярък контраст с хипотезите на кадуциране) не е имуществена. Тази цел е *суспендирането на правото на глас* на изключения и изолирането му от дружествения живот – докато членството му не бъде погасено чрез съответно имуществено уреждане. Непряката и по-далечна цел на изключването по персонални причини е цялостното погасяването на членственото правоотношение на изключения и съответна на това промяна в персоналния състав на дружеството.

13.2. Следователно, докато при кадуцирането е налице своеобразно „изоставяне“/„отпадане“ на правата на изключения *в полза на дружеството*, при прекратяването на участието е налице *квазиликвидационна процедура*, чийто предмет е принадлежащият на съдружника дружествен дял. Бъде ли участието прекратено, този дял подлежи на монетизиране според правилата, установени в чл. 125, ал. 3 или чл. 260м, ал. 3 ТЗ. Хипотезите са коренно различни от тези на изключване по капиталови причини и именно поради това са предмет на уредба в различни раздели на повечето европейски закони – поне в онези от тях, които изрично уреждат изключването на персонални основания. Единствените прилики между двата разглеждани под-института

[29] Използваната в чл. 121, ал. 2 ТЗ терминология не е прецизна, тъй като смесва основния с дружествения дял. Това, което не може да бъде изплатено, е стойността на *основния* дял, а това, което дружеството би могло да продаде на трето лице, е *дружественият* дял на изключения.

се състоят във факта, че същите са основани на неизпълнение на задължение, поето с дружествения договор, че техните правни последици настъпват в резултат на упражнено от дружеството потестативно право и че *могат* да се изразят (пряко или косвено) в погасяване на членственото правоотношение на изключения съдружник. Това обаче нито е задължително (и при двата вида изключване), нито е пряка последица на изключването (при изключването на персонално основание).

13.3. Би могло да се обобщи също така, че от гледище на своите имуществени последици изключването на съдружници е *правнотехнически способ* (първа стъпка) за постигането на по-далечната цел на попълването на капитала или погасяването на членството. Постигането на тази по-далечна цел предполага изгубването (при кадуцирането) или трансформацията (при прекратяването на участието) на правата върху и по дружествения дял – с цел той да бъде продаден от дружеството (чл. 121, ал. 2 ТЗ) или монетизиран в интерес на изключения съдружник (чл. 125, ал. 3 ТЗ). Тази логика и същност на явленията е *коренно различна* от приложимата при изключването от сдружение или кооперация.

14. Видно от направеното сравнение, отделните хипотези на изключване се различават по начин, който – от гледище поне на правните последици, а отчасти, и на съдържанието на фактическите състави – може да бъде определен като фундаментален. Въпреки изтъкнатите важни отлики обаче, легалната терминология е единна, а правната уредба на изключването от ООД и ДПК е концентрирана в едни и същи членове на ТЗ (чл. 126 и чл. 260л). Намирам този факт за първата и може би най-важна причина за тълкувателните затруднения, които настоящото изследване се опитва да разреши. Тези затруднения са били спестени на доктрината и практиката в съвременните западноевропейски държави, които винаги са държали на систематична и концептуална дистанция двете разглеждани форми на изключване. В контраст с този подход, българският тълкувател бе принуден за кратко време да осмисли принципно непознати му и съществено различни явления, уредени в един и същи член на ТЗ (чл. 126). Грешките в това осмисляне – макар и фатални за правоприлагането, юридическото образование и правната наука – бяха донякъде логични, тъй като „новото“ бе интерпретирано през призмата на добре познатото „старо“, т.е. на неадекватното в случая познание за сдруженията и кооперациите.

15. Въпреки съществените различия помежду им двете форми на изключване на съдружници разкриват особено ярко общата имуществена логика на членството в търговско дружество.

15.1. **Членственото правоотношение в капиталово структурирано търговско дружество има не само волева, но и имуществена основа, обективирана в корпоративния обект на дружествения дял или акцията. Поради този базисен факт то е много по-стабилно от членството в сдружение или кооперация.** Общото правило е, че членството не може да бъде погасено, докато не изгуби *и двата* си фундамента. Те могат (по изключение) да бъдат деконструирани и едновременно. Това

е възможно както в случаите на кадуциране на всички акции или дялове на конкретен дружествен член, така и при прекратяване на участието – в случай че дружественият дял няма положителна релевантна стойност.

15.2. Извън горните случаи изгубването на членството без прехвърляне или осребряване на корпоративния имуществен дял **е възможно единствено по силата на клауза в дружествения договор или на изрична разпоредба на закона.** Пример за първата хипотеза са чл. 97, чл. 260л, ал. 2–3 и чл. 260м, ал. 3, т. 5–6 ТЗ[30], а за втората – чл. 149, ал. 3, т. 2 във връзка с чл. 153 ТЗ. И двете групи случаи са налице квалифицирани обстоятелства: договорно съгласие или съображения, свързани с интересите на дружествените кредитори.

16. Изложението дотук е основание за важния извод, че *имуществената логика* на търговското дружество *предопределя* и способите за изгубването на членствената позиция, включително феноменологията на изключването на съдружници.

16.1. В случаите на кадуциране членството *би могло* да бъде изгубено единствено ако е било *цялостно* лишено от имуществения си фундамент. **Това не е хипотеза нито на прекратяване на членственото правоотношение, нито на прекратяване на участието.** Прекратяване по смисъла на чл. 97 ТЗ не е налице, тъй като в случая липсват подлежащи на уреждане имуществени последици. По същата причина не е налице и прекратяване на участието по смисъла на чл. 125, ал. 1, т. 2 ТЗ. Коректният и значително по-общ термин в случая би следвало да бъде „изгубване на членството“, приложим и за хипотезите на транслативни сделки с дружествен дял или акция[31]. Разликите с хипотезите по чл. 129 ТЗ се свеждат до това, че в случая „транзакцията“ е принудителна и безвъзмездна и че дружественият дял се придобива от самото ООД, а следователно – и при съответно суспендиране на правата *по* него. Тъй като в случая целта е легитимна (попълване на капитала), а правният режим на кадуцирането – императивен, забраната за придобиване на собствени дялове се явява дерогирана от наличието на специална и подчинена на по-висши ценности уредба. От тази перспектива, докато темата за придобиване на собствени дялове от ООД се регулира от утилитарни и правнополитически, а не от фундаментални фактори, придобиването на кадуцираните акции или дялове от самото дружество е *вътрешно присъщ* и правнологически неизбежен елемент на законово уредения институт на кадуцирането. Съответно този елемент по необходимост е „оцелял“ и при силно персонализирания модел на съвременното българско ООД[32].

[30] Договорният модел на чл. 97 ТЗ и уреденият в тази разпоредба своеобразен „регрес“ към модела на гражданското дружество по ЗЗД бяха изяснени в друга моя публикация – виж **Стефанов, С.** Дружествата с променлив капитал – необходимост, „революция“ или поредната излишна операция на пациента. // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–22.

[31] Изгубването на членството не е идентично на неговото цялостно деконструиране и с „анихилирането“ на интегриращия го корпоративен обект (дружествен дял или акция) – вж. в този смисъл **Gehrlein, M. / Steffek, F.**, in: Großkommentar AktG. 5. Aufl. Walter de Gruyter GmbH, Berlin / Boston, 2022. § 64 Rn. 49, S. 656.

[32] В съвременната ни доктрина се поддържа, че *„делът от капитала, който съответства на дружествения дял на прекратилия членството си съдружник, трябва да бъде „поет““*, както и че

16.2. Докато при кадуцирането членството може да се изгуби, *защото* е било лишено както от волевата, така и от имуществената си основа, при прекратяването на участието и в частност при изключването на съдружници на персонални основания погасяването на членственото правоотношение е по-далечната (непряка) *цел* на изключването. Тъй като институтът на прекратяването на участието е основан на ликвидационния принцип, изгубването на членството изисква „ликвидация“ (осребряване) или възмездно прехвърляне на дружествения дял, т.е. легитимно уреждане на имуществените последици по чл. 125, ал. 3 ТЗ или липсата на такива последици.

16.3. От горната перспектива разпоредбите на чл. 125, ал. 1, т. 2 и чл. 126, ал. 1-2 ТЗ формират определена подсистема в рамките на по-глобалната материя на способите за изгубване на членството. Първата разпоредба подчинява погасяването на членственото правоотношение на ликвидационния принцип и има своя „персонален“ аналог в чл. 93 ТЗ. Втората разпоредба въвежда неизбежното изключение от горния принцип – лишавайки неизправния капиталов съдружник от кадуцирания дружествен дял. Дали и в кой конкретен момент това лишаване ще доведе и до погасяване на членството е отделен въпрос, който отново се решава според изведения в т. 15.1. общ принцип и според това дали предмет на кадуцирането е било цялото или само част от дяловото участие.

V. Преки правни последици от изключването на съдружник по чл. 126, ал. 1 ТЗ

17. Преките правни последици от изключването на съдружници по чл. 126, ал. 1 ТЗ са няколко групи и бяха до голяма степен изяснени в предходното изложение. Тук те само ще бъдат систематизирани.

17.1. На първо място, в съответствие със същността на изключването на капиталово основание, изключеният от ООД съдружник губи (*ex nunc*) правата *върху* и *по* дружествения дял, **който е бил предмет на конкретната процедура по**

„*делът не може да се поеме от дружеството, защото то не може да придобива собствени дружествени дялове“* – вж. в този смисъл **Калайджиев, А.** Търговци…, с. 435. Смесването между две различни понятия (основен и дружествен дял), както и неоправданото им подчиняване на единната терминология на „поемането“ е догматично неоправдано. „Поемането“ се извършва чрез записването на основни дялове. Относимите към изключения съдружник основни дялове от капитала не стават „незаписани“ по силата на самото изключване. Ако това беше така, имуществените последици от изключването на капиталово основание биха се регулирали от чл. 55, ал. 1 ЗЗД, а не от специалната разпоредба на чл. 126, ал. 2 ТЗ. Дружествените дялове от своя страна не се поемат, а се придобиват, тъй като – за разлика от основния дял – представляват обекти на правото. Наред с горните свои принципни слабости цитираното разбиране не отчита и обстоятелството, че самата същност на кадуцирането по чл. 126, ал. 1 ТЗ изисква дружественият дял на неизправния съдружник да бъде придобит от ООД. Както вече беше изяснено, това придобиване е стриктно целево и е подчинено на целта да бъде попълнен капиталът. Поради това то не съвпада с придобиването на собствени дялове по смисъла на германския GmbHG или на чл. 260з, ал. 5 ТЗ. Без подобно придобиване ООД не би могло да се разпореди с дружествените дялове на изключения и да попълни капитала си, а следва да „повтори“ процедурата по емитиране и записване на дялове. Последното се явява както обективно излишно, така и рисковано – предвид факта, че тези дялове вече са били не само правомерно записани, но и частично заплатени.

кадуциране[33]**.** Тези права преминават в патримониума на дружеството и то може възмездно да се разпореди с тях (чл. 121, ал. 2 ТЗ), с цел да попълни капитала си. Именно в тези правни последици се изразява есенцията на института на кадуцирането. В случая е налице специална разпоредба, охраняваща публичния интерес от покритие на капитала, която преодолява правилото, че ООД не може да придобива собствени дялове. Без подобно тълкуване – което изцяло съответства на сравнителноправните разрешения – не би могло да бъде обяснено как ООД би могло да продаде кадуцирания дружествен дял (чл. 121, ал. 2 ТЗ). Разбира се, до възмездното разпореждане с този дял от страна на ООД правата *по него* ще бъдат суспендирани[34].

17.2. При невъзможност за продажба на дружествения дял, както и в случай че постъпленията от продажбата не са достатъчни за покритието на основния дял, ще бъдат активирани останалите две опции по чл. 121, ал. 2 ТЗ – гаранционната отговорност на останалите съдружници или намаляване на капитала. В случай че бъде реализирана първата от тези две възможности, кадуцираното дялово участие ще бъде преразпределено между съдружниците, които са извършили съответното плащане. Изборът на конкретния механизъм по чл. 121, ал. 2 ТЗ следва да бъде извършен с решение на общото събрание, при спазване на необходимите за това мнозинства.

17.3. Въпреки своеобразното „разваляне“ на обективирания в записването на основните дялове „корпоративен контракт“ и в отклонение от общите правила по чл. 55, ал. 1 ЗЗД, изключеният съдружник е лишен от кондикционно притезание: вече платеното от него остава в патримониума на дружеството (чл. 126, ал. 2 ТЗ). Тези последици формират втория елемент, присъщ на института на кадуцирането на дялове или акции. Те се основават на идеята, че веднъж направена, капиталовата вноска вече е окончателно „винкулирана“ и принадлежи на покритието на капитала. Както вече беше подчертано, кадуцирането не засяга основата, формирана от записването на основните дялове. То само модифицира правните последици от това записване.

17.4. Изключеният от ООД съдружник изгубва правата *върху и по* кадуцирания дружествен дял[35], **съответстващ на незаплатения основен дял или дялове, които са станали повод за конкретната процедура по изключване.** Ако тази процедура е имала за предмет само част от дяловото участие, то ще бъде съответно редуцирано –

[33] Макар и формулиран по по-различен начин, горният принцип е възприет в Решение № 46/26.07.2012 г. по т. д. № 163/2011г. на ВКС, I т. о. В посоченото решение ВКС е приел, че ако акционерът е заплатил учредителната си вноска, но е неизправен по отношение на заплащането на акциите от увеличението на капитала, последиците по чл. 189, ал. 3, предл. първо и второ ТЗ ще настъпят „*само по отношение на новозаписаните/новопридобитите акции“.* Тезата е правилна и е в синхрон със сравнителноправно утвърдения модел на кадуцирането на акции и дялове. Същото виждане е застъпено и в Решение № 141/20.12.2013 г. по т. д. № 1057/2012 г. на ВКС, I т. о.

[34] **Emmerich, V.**, в: Scholz Kommentar zum GmbH-Gesetz, I. Band, § 21, Rn. 57, S. 1386. У нас същият извод следва по аналогия от общите правила, регулиращи придобиването на собствени дялове или акции (чл. 187а, ал. 3 и чл. 260з, ал. 6 ТЗ).

[35] При ДПК финализирането на процедурата по чл. 260л, ал. 1 ТЗ не би могло да засегне правата *по* дружествения дял, тъй като тези права в случая изобщо не са възникнали (чл. 260е, ал. 1, изр. второ ТЗ).

без да е налице цялостно погасяване на членственото правоотношение[36]. Хипотезата е сходна с тази на частично осребряване на дружествения дял при прекратяване на участието – **съхраненото дялово участие поддържа живота на членството, макар и в съответно редуциран обем.** Именно хипотезите на частично кадуциране показват, че дефинирането на изключването като „*прекратяване на членственото правоотношение въз основа на едностранно изявление на дружеството*“[37] е дълбоко погрешно – не само от перспективата на прекратяването на участието по чл. 125, ал. 1, т. 2 ТЗ, но и от тази на кадуцирането по чл. 126, ал. 1 ТЗ.

17.5. За разлика от изключването на персонални основания, кадуцирането по чл. 126, ал. 1 ТЗ не поставя проблема за суспендирането на членствените права на изключения. Причината за това е, че изключването на съдружник на капиталово основание не е форма на прекратяване на участието – то или погасява членството изцяло, или само редуцира обема му (без засягане на евентуалното „остатъчно“ и вече заплатено дялово участие). Проблем не се поставя и при ДПК, тъй като членствените права по незаплатения дружествен дял и без това все още не са възникнали (чл. 260е, ал. 1, изр. второ ТЗ). Поради това те и не могат да бъдат суспендирани.

18. В отклонение от модела на § 65–§ 66 на германските ActG и § 22–§ 24 от GmbHG, както и на подробната система на чл. 79–чл. 84 от ЗДОО (отм.), разпоредбите на чл. 126, чл. 260л и чл. 189 ТЗ не уреждат въпроса какво се случва с непогасения капиталов дълг на изключения съдружник или акционер и дали той отговаря за него и след изключването. Германското право регулира детайлно горната материя и дава

---

[36] По този немаловажен въпрос отново е налице разнобой в доктрината. Някои автори продължават да гледат на изключването като на санкционен институт и поддържат, че правните последици по чл. 126, ал. 1–2 ТЗ винаги се изразяват в цялостното прекратяване на членството – независимо от това, че предмет на конкретната процедура по кадуциране може да е било само част от дяловото участие (акциите или дяловете от конкретна емисия по увеличаване на капитала). В този смисъл е виждането на **Колев, Н.** Изключване на съдружник от ООД…, с. 158 – 159 (в бележка под линия № 291). Подобен ексцес в правните последици на капиталовото изключване не може да бъде обоснован дори с твърдяната от **Колев, Н.** „санкционна функция“ на изключването, тъй като санкцията следва да бъде адекватна на правонарушението. Наред с това изключването на съдружници няма санкционна функция – дори и в хипотезите на кадуциране. Целта на кадуцирането е попълването на капитала, а не налагането на санкция.

За други автори *„съдружникът не може да бъде изключен, когато е изпълнил задължението си за вноска при учредяването на дружеството“* – цитатът е от **Калайджиев, А.** Търговци…, с. 426. Според същия автор, ако съдружникът не е внесъл само вноската си за увеличаване на капитала *„следва да настъпят последиците по чл. 121, ал. 2 ТЗ“*, а не тези на изключването. Двете тези са диаметрално противоположни, но еднакво погрешни. Както вече беше изяснено, разпоредбите на чл. 121, ал. 2 и чл. 126, ал. 1 ТЗ формират интегрална система. Поради това не е възможно правните последици по чл. 121, ал. 1 ТЗ да бъдат активирани без преди това да е била реализирана процедура по капиталово изключване. Именно реализираният предмет на тази процедура определя и предмета на последващата процедура по чл. 121, ал. 2 ТЗ.

Горните очевидни слабости и на двете коментирани тук виждания илюстрират по ярък начин, че правилното тълкуване на закона предполага коректно изходно понятие за „изключване“. Тъй като и двамата реферирани тук автори изхождат от погрешното виждане, че изключването е „*прекратяване на членственото правоотношение въз основа на едностранно изявление на дружеството“* (**Калайджиев, А.** Търговци…, с. 426), проблемите при осмислянето на закона и вътрешните противоречия в тезите са неизбежни.

[37] **Калайджиев, А.**, Търговци…, с. 425.

яснота при какви конкретни предпоставки, поредност и обем изключеният и неговите преки и косвени праводатели отговарят за неплатените капиталови вноски – въпреки, или по-точно, *поради* кадуцирането. Следва да бъде подчертано, че тази отговорност *не е членствена*, а специална и се реализира само като субсидиарна – в случай че капиталът не може да бъде покрит нито от праводателите на изключения, нито чрез продажба на кадуцирания дружествен дял[38]. Сходен е бил и режимът по чл. чл. 79–чл. 84 от ЗДОО (отм.)[39].

18.1. При цялостното мълчание на ТЗ по тази важна тема и при по-слабо изразените капиталови черти на съвременното българско ООД ще си позволя да споделя следните разсъждения по така поставените два въпроса:

а) За разлика от германското право и от системата на чл. 79–чл. 84 от ЗДОО (отм.), разпоредбата на чл. 121, ал. 2 ТЗ не урежда горната материя и предвижда само три опции за преодоляването на недостига в покритието на капитала – продажба на кадуцирания дружествен дял, гаранционна отговорност на останалите съдружници или намаляване на капитала. Фактът, че чл. 121, ал. 2 ТЗ е пропуснал именно първата стъпка от сложната система на GmbHG (субсидиарната и реализирана в определена поредност отговорност на праводателите на изключения), също е информативен. На тази минималистична, но все пак достатъчна позитивноправна основа, не мисля, че разглежданата тук специална (извънчленствена) отговорност на изключения може да бъде обоснована на плоскостта на ТЗ. Това положение следва да бъде обяснено не само с характерния за Част II на ТЗ „нормативен минимализъм“, но и със значително по-слабо изразената капиталова концепция на съвременното българско ООД, която го отдалечава от „оригинала“ на GmbHG;

б) Следва да се има предвид също така, че според германското право и доколкото е изплатил кадуцирания дял, прекият или косвен праводател на изключения придобива този дял и става съдружник. Идентично е било и разрешението на чл. 79, ал. 2 от ЗДОО (отм.). Тъй като според чл. 129, ал. 1 ТЗ приемането на съдружници е правомощие на общото събрание, законодателят от 1991 г. вероятно е преценил, че оригиналният капиталов модел на GmbHG е несъвместим с особеностите на съвременното българско ООД и с неговите силно изразени персонални черти или най-малкото, прекалено сложен. Според капиталовата концепция на GmbHG придобиването на дружествения дял от платилия косвен или пряк праводател на

[38] **Bartels, K.**, в: Bork / Schäfer (Hrsg.). Kommentar zum GmbHG…, 2022, § 23, Rn. 7, S. 464. **Staub, H.**, *Kommentar zum Aktiengesetz*, Sonderabdruck aus: *Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch*, 1894, S. 440. У нас **Джидров, П.** (Коментар на Търговския закон. Том 3…, 1993, с. 782) подчертава същото положение – отговорността на изключения съдружник *„не е като на член, а поради членството“.* Тази отговорност не е „оригиналната“ такава, поета със записването на дела или акцията, а е специално установена отговорност за „загубата“ на дружеството от непокриването на капитала му след изчерпването и на субсидиарните способи за попълването му (гаранционната отговорност на праводателите на изключения и продажбата на кадуцирания дял или акция).

[39] **Диков, Л.** Курс по търговско право. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. Том 1, 1992, с. 333–334.

изключения би следвало да бъде функция единствено на извършването на плащането[40], а това би противоречало на персоналната логика на чл. 129, ал. 1 ТЗ. Горният проблем не съществува в хипотезите на продажба на кадуцирания дружествен дял, тъй като в тях купувачът би бил одобрен от общото събрание още преди да плати цената;

в) Изводът е, че при уреждането на последиците от кадуцирането ТЗ е „заложил“ на солидарния принцип, обоснован от силно персонализираната концепция на съвременното българско ООД, а не на чисто капиталовия модел на германското и на предвоенното ни право. Тази идея е реализирана в чл. 121, ал. 2 ТЗ чрез редуцирането на фактическия състав на гаранционната отговорност на останалите съдружници. *De lege lata* чл. 121, ал. 2 ТЗ не изисква първо да бъде „изчерпана“ отговорността на праводателите на изключения, а единствено дружественият дял да не може да бъде продаден. Това положение е видно и от обстоятелството, че опциите по чл. 121, ал. 2 ТЗ се активират *„когато делът не може да бъде изплатен или внесен **от съдружника**, който го дължи“.* Тази формулировка се отклонява от модела на чл. 80 и чл. 84 от ЗДОО (отм.), които са реферирали съответно към „*предшествениците*“ (на изключения) или към „*онези, които са задължени да ... платят“* капиталовия дълг;

г) Горните особености на съвременното българско ООД обясняват и факта, че чл. 126, ал. 1 ТЗ – в отклонение от сравнителноправните си образци – ангажира с процедурата по кадуциране не само управителя, но и общото събрание. Това положение, както беше подчертано и в предходната ми статия[41], балансира тежките и преки последици, които останалите съдружници биха понесли, ако кадуцираният дружествен дял не може да бъде продаден (чл. 121, ал. 2, предл. второ ТЗ). Подобна „намеса“ на върховния орган на дружеството не е нужна при класическия капиталов модел на GmbHG, при който гаранционната отговорност на останалите съдружници се активира само след изчерпването на тази на праводателите на изключения. Тъй като подобен „буфер“ не е уреден в чл. 121, ал. 2 ТЗ, българското право обвързва активирането на процедурата по кадуциране с решението на онези лица, чиято гаранционна отговорност би била пряко ангажирана в случай на неуспешно пласиране на кадуцираните дялове.

18.2. От така изложените съображения следва, че изключването по чл. 126, ал. 1 и по чл. 189 ТЗ погасява конкретния капиталов ангажимент на съдружника или акционера, без той да носи последваща субсидиарна отговорност за неговото цялостно или частично изпълнение.

18.3. Що се касае до *общата* гаранционна отговорност на праводателите по чл. 130 ТЗ (съответстващ на чл. 16 от GmbHG), не мисля, че тя може да бъде засегната от факта на кадуцирането. Разпоредбата има принципен за класическите капиталови дружества характер (срв. чл. 186 ТЗ). Нейният *ratio legis* лежи в обстоятелството, че

[40] Срв. идентичното разрешение на чл. 79, ал. 2, изр. трето от ЗДОО (отм.).

[41] **Стефанов, С.** Фактическите състави на изключване на съдружници на капиталово основание (чл. 126, ал. 1 и чл. 260л, ал. 1 от Търговския закон). // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–26.

съответният съдружник-праводател се е разпоредил с дружествения дял, въпреки че към момента на прехвърлянето (по-точно – на неговото вписване съгласно чл. 129, ал. 2 ТЗ) капиталовият дълг вече е бил изискуем[42]. Тази основа на явленията *не се засяга* от кадуцирането на правата на правоприемниците. **Напротив, самото кадуциране е сигурен знак, че гаранционната отговорност на праводателите на изключения *трябва* да бъде активирана.** В Германия също се приема, че специалният режим по § 21–§ 23 от GmbHG не изключва приложимостта на общата гаранционна отговорност по § 16 от посочения закон[43].

18.3. Изводът от горното изложение е, че в случаите на кадуциране отговорността на праводателите на изключения съдружник все пак *може* да бъде ангажирана. Основанието за това обаче би била общата разпоредба на чл. 130, а не чл. 121, ал. 2 ТЗ. Тъй като правилото не е част от системата на последиците на кадуцирането, ООД може да пристъпи към продажбата на дружествени дял на изключения и без да се е обърнало първо към неговите праводатели. Това е съществена отлика спрямо уредбата по чл. 84 от ЗДОО (отм.) и оригиналния германски модел. Тя е основана на интегрирания в ООД засилен персонален сегмент и на идеята дружеството да избере своите членове. Този избор може да бъде направен и чрез реализирането на общата гаранционна отговорност по чл. 130 ТЗ и чрез съответно решение на общото събрание за повторното приемане на бившия съдружник за член на дружеството – в случай че той изпълни капиталовото задължение.

18.4. Същевременно от чл. 121, ал. 2 ТЗ става ясно, че кадуцирането на дружествения дял на изключения няма за последица неговото „обезсилване“[44], нито

---

[42] За да се приложи чл. 130 ТЗ, не е достатъчно праводателят да е поел капиталово задължение и то да не е погасено. Необходимо е това задължение да е било *изискуемо* към момента, в който прехвърлянето бъде вписано в търговския регистър – вж. в този смисъл **Seibt, C. H.**, в: Scholz Kommentar zum GmbH-Gesetz, I. Band, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2022, §16, Rn. 53, S. 1237. Използваният в чл. 16, ал. 2 от GmbHG квалифициращ статуса на дълга термин е *„rückständig“*. Това положение е „класическо“, но не е намерило особено ясен израз в чл. 130 ТЗ („*за дължимите…вноски*“). Формулировката в чл. 96, ал. 3 от ЗДОО (отм.) е била „една идея“ по-близо до оригиналния смисъл на уредения в чл. 130 ТЗ институт („*вноските срещу дружествения дял, **дължими вече** в време на прехвърлянето“*).

Тъй като релевантният момент, към който се преценяват предпоставките и обемът на отговорността по чл. 130 ТЗ, *е този на вписването* на прехвърлянето в търговския регистър, това вписване не може да се неглижира и отрича по начина, „предложен“ в т. 7.1. от мотивите на Тълкувателно решение № 1 от 31.05.2023 г. на ОСТК на ВКС. Тази важна материя бе адресирана от мен в предходна публикация – вж. **Стефанов, С.** Вписването на прехвърляне на дружествен дял и на приемане и изключване на съдружници по чл. 122, чл. 129, ал. 2 и чл. 140, ал. 4 от Търговския закон. – Електронно издание „Предизвикай правото!“, 30.11.2025 г. В случая е налице поредният пример за *разрушаване* на класически и ясно уреден от чл. 129, ал. 1 във връзка с чл. 130 ТЗ институт на дружественото право – при това, с тълкувателно решение на ВКС. Причината за тази разруха е, че ВКС все повече се „учи“ от собствената си практика и явно не разполага с нужното време да чете чуждестранна доктрина и съдебни решения в материята, в която правораздава. С време не разполагам и аз, но се убедих, че ако искаме наистина да разберем дружественото търговско право в дълбочина, херметическата изолация в тесните хоризонти на съвременната ни правна книжнина и юриспруденция в материята е пагубно.

[43] **Bartels, K.**, в: Bork / Schäfer (Hrsg.). Kommentar zum GmbHG…, 2022, § 21, Rn. 11, S. 459.

[44] Както вече бе посочено в бел. № 20, горното разбиране не се споделя от **Григоров, Г**. (Търговско право…, с. 306), според когото в хипотезата по чл. 121, ал. 2 ТЗ дружеството продава „нови“ дружествени дялове – от което логически следва, че „старите“ такива (кадуцираните) са били

автоматично намаляване на капитала или пораждането на безусловно задължение за ООД да инициира подобно намаляване. Намаляването на капитала е крайна опция. То представлява своеобразно „признание“, че процедурата по кадуциране не е постигнала крайната си цел и че всички останали варианти за покриване на капитала са били изчерпани.

VI. Особености на изключването на съдружници по чл. 260л, ал. 1 ТЗ

19. Уредбата на изключването на съдружници по чл. 260л, ал. 1 ТЗ е крайно неудовлетворителна и поставя множество въпроси. Въпреки че систематични съчинения в материята на ДПК се появиха още през м. декември 2023 г., те не адресират тези въпроси, а до голяма степен възпроизвеждат постановки от правната книжнина по чл. 126, ал. 1 ТЗ[45]. Настоящият раздел няма за цел цялостното изясняване на материята на изключването на съдружници от ДПК, а единствено поставянето на по-важните тълкувателни въпроси и осветяването на концептуалните и правнотехнически недостатъци на правната уредба.

19.1. На първо място, правилото на чл. 260е, ал. 1, изр. второ ТЗ, според което *„правата по дружествения дял възникват със заплащане на вноската в капитала“*, поставя въпроса дали при ДПК дружественият дял изобщо съществува преди цялостното изпълнение на задължението за капиталова вноска. Ако дружественият дял (като обект на правото) „пакетира“ определени законово стандартизирани членствени права, с цел да ги направи прехвърлими, той би следвало да възниква с тяхното пораждане. На базата на чл. 260е, ал. 1, изр. второ ТЗ обаче при ДПК е очевидно, че в определен етап от своето развитие членството функционира само чрез своето договорно съдържание (както е и при персоналните дружества), но все още не е структурирано в стандартизирана от дружествения дял система от законово уредени права. Съответно не може да бъде избегнат и въпросът дали дружественият дял изобщо би могъл да съществува преди възникването на правата, които е призван да инструментализира. Този въпрос е преди всичко индиция за сериозните концептуални и тълкувателни проблеми, заложени в самия генезис на ДПК[46]. Оказва се, че при създаването на тази дружествена форма законодателят хем е „преписвал“ от правната уредба на ООД, хем практически се е отказал (макар и само частично) от един от фундаментите на самото понятие „дружествен дял“, схващано като обект на оборота, „пакетиращ“ определени и вече възникнали членствени права, породени от поне частичното изпълнение на задължението за капиталова вноска.

19.2. Така поставеният проблем би могъл да намери различни разрешения. Първото от тях е да се приеме, че при ДПК дружественият дял възниква с

обезсилени.

[45] Вж. **Калайджиев, А.**, в: **Калайджиев, А., К. Недкова, К.** Промени в Търговския закон. С.: ИК „Труд и право“, 2023, с. 79–84.

[46] **Стефанов., С.** Дружествата с променлив капитал – необходимост, „революция“ или поредната излишна операция на пациента. // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–26.

изпълнението на задължението за капиталова вноска – поради което до този момент не съществува като корпоративен обект. Подобно тълкуване би подкрепило защитаваното и от мен разбиране, че ДПК съчетават елементи както от персоналните, така и от капиталовите дружествени форми и че до изпълнението на задължението за вноска функционират по-скоро като персонални. При тази тълкувателна перспектива следва да се приеме, че в първата фаза от своя живот ДПК не функционира на базата на дружествения дял, а на дефинирания от дружествения договор персонален и имуществен сегмент на членственото правоотношение. Това не означава, че до изпълнението на задължението за капиталова вноска участието в ДПК е непрехвърлимо. Означава само, че то не е интегрирано в дружествен дял по смисъла на чл. 260е и чл. 260з ТЗ и че режимът на неговата мобилност се определя от дружествения договор, а не от ТЗ.

19.3. Другото възможно тълкуване е, че дружественият дял от ДПК възниква като „гол“ корпоративен обект още с вписването на дружеството, но се изпълва със законово стандартизирано съдържание едва при изпълнението на задължението за вноска. Макар и възможна от гледище на буквата на закона, подобна интерпретация е концептуално неубедителна, тъй като преобръща съотношението между базисното право на имуществен дял (възникващо с частичното, а при ДПК – с цялостното изпълнение на задължението за капиталова вноска) и корпоративния обект на дружествения дял. Не е ясно защо съдружникът в ДПК, който не е изпълнил „стандартизираното“ си капиталово задължение, следва да разполага със законово „стандартизиран“ корпоративен обект. В тази връзка не е без значение и обстоятелството, че правната уредба на ДПК не съдържа гаранционно правило от рода на чл. 130 и чл. 186 ТЗ.

19.4. Буквалното тълкуване на чл. 260е, ал. 1, изр. второ ТЗ би довело и до правно неудържимия извод, че до изпълнението на задълженията за капиталови вноски ДПК практически няма да може да конституира своя върховен орган, защото съдружниците биха били лишени от право на глас в общото събрание.

19.5. Горните концептуални и технически слабости на правната уредба създават неяснота и по ключовия въпрос кой всъщност е предметът на процедурата по чл. 260л, ал. 1 ТЗ, при положение че до изпълнението на задължението за вноска съществуването на дружествен дял в утвърдения правнотехнически смисъл е силно съмнително.

20. Вторият проблем, който се поставя от правната уредба по чл. 260л ТЗ, е неяснотата дали неговата ал. 3 намира приложение за всички хипотези на изключване или само за изключването на персонални основания. Ако бъде възприета първата перспектива, се поставя въпросът защо част от правните последици на един законово уреден институт – изключването на капиталово основание – следва да бъдат уреждани от дружествения договор. Ако от друга страна бъде възприето тълкуване, според което чл. 260л, ал. 3 ТЗ намира приложение само за договорните хипотези на изключване по

ал. 2, неизбежният въпрос е коя разпоредба регламентира способите за уреждането на съдбата на дружествения дял на изключения съдружник. Подобна разпоредба при ООД има (чл. 121, ал. 2 ТЗ). При ДПК обаче единственото потенциално приложимо законово правило би могло да е това по чл. 260л, ал. 3 ТЗ.

Изтъкнатите в настоящия раздел слабости на правната уредба на ДПК налагат нейното прецизиране *de lege ferenda*, а и поставят под въпрос претенцията, че законодателят и неговите експерти са създали достатъчно качествена регламентация на тази самобитна и сравнителноправно непозната в настоящия си вид дружествена форма.

VII. Обобщаване на изводите

21. Анализът в настоящото изследване е основание за няколко важни извода:

21.1. Институтът на кадуцирането е способ не толкова за промяна в персоналния състав на дружеството (за „изключване“ на съдружници и акционери в утвърдения в съвременната ни доктрина и юриспруденция смисъл), колкото за попълването на капитала. Този институт има само частично, а не абсолютно отношение към по-общата тема за способите за изгубване на членственоправната позиция. До подобно изгубване би могло да се стигне само в определени хипотези и в зависимост от това дали предмет на кадуциране е било цялото или само част от имущественото участие.

21.2. Чл. 126, ал. 1–2 ТЗ не уреждат изгубването на кадуцирания дружествен дял като *последица* на изключването. „Последица“ на изключването – съгласно експлицитната буква на горната разпоредба – е единствено лишаването на неизправния съдружник от правото да претендира връщане на вече направените частични вноски. **Самото изгубване на кадуцирания дружествен дял обаче *не е* последица на изключването. То е неговата същност и правен механизъм.** Именно изгубването на дружествения дял поставя въпроса за съдбата на вече направените частични вноски и обосновава разрешението, дадено от чл. 126, ал. 2 ТЗ, регулиращо *имуществените последици* от изключването на капиталово основание. Горните положения са заложени още в историческия генезис на института на кадуцирането (срв. Art. 220 ADHGB от 1861 г.) и са изрично подчертани в § 21, Abs. 2 GmbHG и § 64, Abs. 3 ActG. От тази перспектива неизправният съдружник или акционер губи незаплатените от него дялове или акции не като последица от изключването, а защото самото изключване *се изразява* в преминаването на тези обекти на правото в патримониума на дружеството[47].

[47] Горната логика на явленията не се схваща правилно в съвременната ни доктрина, която традиционно разглежда изгубването на дружествения дял като „имуществена последица“ (а не като същност) на изключването на съдружници на капиталово основание. Тази погрешна теза е заложена още в първото по-важно систематично съчинение върху уредбата на ООД в ТЗ – вж. **Герджиков, О.** Коментар на Търговския закон. Книга втора. С.: Алиена, 1994, с. 467. Проблемът е замъглен и неправилно разрешен от съвременната ни доктрина главно поради обстоятелството, че тя е пропуснала да изясни достатъчно задълбочено самото понятие за кадуциране. Втората причина за недоразуменията е, че чл. 126, ал. 1 и 2 ТЗ представлява силно съкратена и поради това – недостатъчно ясна – „версия“ на § 21 GmbHG. Тази

21.3. Изяснените по-горе същност и механизъм на кадуцирането на дружествени дялове подчертават общата имуществена логика на деконструирането на членственото правоотношение в търговско дружество. За разлика от сдруженията и кооперациите, членството в търговско дружество може да бъде изгубено само в резултат на имуществени причини – след прехвърлянето, осребряването или кадуцирането на своя фундамент (дружествен дял или акция). Именно тези обекти на правото са „ракетата носител“ на членственото правоотношение. Поради този незаобиколим и характерен за капиталово структурираните търговски дружества факт членството следва съдбата на своя имуществен фундамент. До различно съотношение между членството и неговия имуществен субстрат може да се стигне само по силата на клауза в дружествения договор или на изрична законова разпоредба. Както бе подчертано и в предходно мое изследване[48], макар да е възможна и при ДПК, подобна хипотеза е характерна преди всичко за персоналните дружества (чл. 97, ал. 2 ТЗ).

21.4. Макар изключването по капиталови и по персонални причини да има различна „частна“ логика, общата основа на явленията е една и съща – **изгубването на членството е функция на изгубването на дружествения дял.** Този дял може да бъде прехвърлен чрез правна сделка, осребрен от дружеството и преразпределен между останалите съдружници или кадуциран. Първата хипотеза се регулира от принципа на правоприемството, втората – от интегрирания в института на прекратяването на участието ликвидационен принцип, а третата – от кадуцирането на дружествени дялове. Неразбирането на горната логика и система на явленията от съвременната ни доктрина и съдебна практика е водещата причина за тежките и системни проблеми в осмислянето на дружественото ни търговско право.

21.5. Направеният анализ е основание и за извода, че изключването на съдружници на персонални и на капиталово основание почива на диаметрално противоположни правни техники. Докато в случаите на кадуциране членството се деконструира (изцяло или частично) поради обстоятелството, че е изгубило инструменталната си имуществена основа, при изключването на персонално основание – представляващо форма на прекратяване на участието, а не на членството – деконструиран се явява само волевият фундамент на членството. Това е достатъчно за суспендирането на членствените права на изключения, но не и за погасяването на членственото му правоотношение. Това погасяване се регулира от различния модел на прекратяването на участието, изискващ съответно ликвидационно или транслативно уреждане на имуществената позиция.

версия амалгамира в общия термин „изключване“ самия правен механизъм на кадуцирането, т.е. изгубването на дружествения дял и преминаването му в патримониума на дружеството. Оттук тръгват и множество други тълкувателни недоразумения, вкл. тезата, че кадуцирането „разрушава“ незаплатения дружествен дял – налагайки замяната му с „нов“. Това второ разбиране се поддържа от **Таджер, В.** Капиталови търговски дружества. С.: ИК „Труд и право“, 1994, с. 63, както и от **Григоров, Г.** Търговско право. С.: Fast Print Books, 2023, с. 306.

[48] **Стефанов., С.** Дружествата с променлив капитал – необходимост, „революция“ или поредната излишна операция на пациента. – // Предизвикай правото!, 2026, № 1, 1–26.

21.6. От защитената в настоящото изследване перспектива се налага и важният извод, че общото понятие за изключване на съдружник *не може* да бъде изградено на основата на правните последици на изключването по отношение на членственото правоотношение. **Обратният подход би означавал юридическият факт на изключването да бъде дефиниран чрез една от *възможните* негови последици, въпреки че последните не са еднородни.** Поради това терминът „изключване“ не обозначава определен прекратителен ефект по отношение на членството, а конкретен *корпоративен механизъм* за непосредствена или поетапна раздяла между съдружника и дружеството. Общият знаменател е потестативното отстраняване на съдружника от цялата или от част от неговата корпоративна позиция поради настъпването на квалифицирано основание.

21.7. При съобразяване на отделните форми на изключването общото понятие за „изключване на съдружник“ в дружественото търговско право може да бъде дефинирано по следния начин: *изключването на съдружник е упражняване на потестативно право на ТД с персонални елементи, възникващо на предвидено в закона или дружествения договор квалифицирано основание, което компрометира персоналната или имуществената основа на членствената позиция на съдружника и налага неговото цялостно или частично отстраняване от корпоративната структура.* Дали и кога членственото правоотношение ще бъде окончателно погасено, не се решава от самото изключване, а според други критерии, свързани с конкретната форма на изключване, вида на търговското дружество, неговия дружествен договор и най-вече – с имуществения фундамент на членственоправната позиция.